

KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKORÚAK ÉRZELMEINEK, ÖNISMERETÉNEK KÍSÉRLETES VIZSGÁLATA VERBÁLIS ÉS NEM-VERBÁLIS MEGNYILVÁNULÁSAIK ALAPJÁN I.

BÁCSKAI ERZSÉBET

Megkezdett vizsgálódásunk különböző életkorúak írott és beszélt nyelvi megnyilatkozásainak összehasonlítását, értékelését pszicholingvisztikai aspektusból teszi meg. Kidolgozott szempontrendszerünkben, hipotéziseinkben szerepelt, hogy más-más kommunikációs szituációban a kommunikációs tartalmat jelentős mértékben befolyásolhatják fejlődépszichológiai, szociálpeszichológiai és egyéb vonatkozások. Sorra boncolgattuk a beszédaktust szervező mechanizmusokat, a verbális megnyilatkozásokat kísérő érzelmi megnyilvánulásokat, valamint elemeztük az érzelmek helyes felismerését verbálisan is közlő megállapításokat. Az előzőekben leírtakat korábban középiskolások körében végeztük el. (Bácskai, 1978). Feladatunknak tekintjük a középiskolások és főiskolások verbális megnyilatkozásait is pszicholingvisztikai szempontból megvizsgálni, összehasonlítani. Ahol erre lehetőség kínálkozik, *szeretnénk megbízható módon feltárni a beszédet kísérő nem verbális csatorna elemeit is.*

1. Az önismeret néhány problémája

Már több évszázada ismert — Szokratésznek tulajdonított — ókori görög mondás is kiadta a jelszót: „Ismerd meg önmagad!”. A mondás értelmezése azóta többször került filozófusok, pszichológusok vitájának keresztútjába, s létjogosultságát hol „háttértevékenységként”, hol pedig lényeges, a vizsgálódás irányát alapjaiban — bátran — meghatározó szempontként vitatták. Végül is eldöntötték, hogy lényeges, mégpedig a *személyiség harmonikus fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen az egyén helyes, tartalmas, pontos önismerete*, mert ez az egyént környezete, embertársai megismerésére, azaz *társismeretre* készíti; mások megismerésének igénye pedig — ha reális alapokkal rendelkezik — elősegítheti a valósághű *társadalomismeret* kialakulását. Felvetődik a kérdés: vajon előbb van-e meg bennünk az az igény, hogy megismerjük a bennünket körülvevő valóság tényei, jelenségei által reprezentált lényegét, vagy az, hogy előbb él bennünk közvetlen környezetünk, embertársaink tevékenységében megnyilvánuló személyiségének megismerési igénye, mint az, hogy képünk, elképzelésünk legyen önmagunkról. E felmerülő kérdésre többféle válaszadás kínálkozik. Történeti áttekintést adnunk erre most szükségtelen, megtettük már helyettünk mások. Az viszont elengedhetetlen, hogy e kérdés értelmezésekor mi egyértelműen abból az alapvető tényből indultunk ki, hogy az egyén — mint társas lény — vele él kapcsolataival, kommunikációs „kényszerével”, kíváncsiságával és sok más olyan sajátos személyiség-dimenzióval rendelkezik, melyek csupán interakcióban, másokkal való kapcsolataiban nyilvánulnak meg. Tehát e kérdés vizsgálata — az önismeret szintjének megítélése — sem lehet öncélú, önmagában való vizsgálódás, hanem be kell mutatnunk hozzá az egyén társas kapcsolatainak

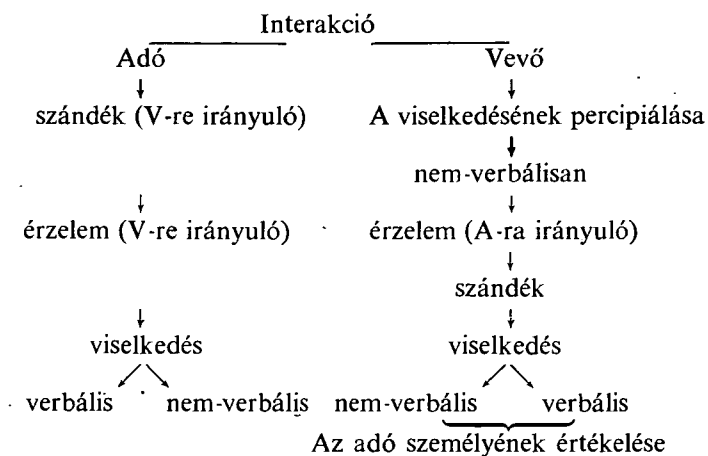
minőségét, kommunikatív és empátias képességét, érzelmi, akarati életének sajátosságait, azaz meg kell ismernünk azt a háttérrel, amely az egyén számára „erőterként” jelentkezik önismeretének alakulása szempontjából. Magától értetődik, hogy egy egyén önismeretének szintjét feltárni egyetlen egy mérőeszkővel nem lehetséges. A probléma részelemeinek feltárásához aprólékos, tüzetes vizsgálódásra van szükségünk, s még így sem bizonyos, hogy modellálni tudnánk az ember megismeréséhez az önismeret számára nélkülözhetetlen összes dimenzióját.

Végso célunk az egyén összes kommunikatív (verbális és nem-verbális, metakommunikatív) jelzésének feltárására irányul, e kérdés megoldásához csak közelíthetünk a problémák eredményeinek ismertetésével.

1.1. Vizsgálódásunk során figyelembe vesszük egy korábbi megállapításunkat, mely szerint „... a kommunikációs cél kérdésében egyértelműen adódik, hogy az impressziókeltés során a logikia, tapasztalati alap megnő, hiszen ez feltételezi azt is, hogy a kommunikátorban élő képnek kell lennie saját személyiségéről is”. (Bácskai, 1978.)

1.2. Az ember személyisége tevékenysége során teljesedik ki, önmegvalósítása elképzelhetetlen tevékenység nélkül, személyiségpotenciálja csak viselkedésében, magatartásában manifesztálódik. Az emberi tevékenység szükségleteket szül, melyeket újabb cselekvések végrehajtásával elégíti ki.

1.3. Problémánk szempontjából elemeznünk kell, hogy az ember társas kapcsolatai olyan kommunikációs szituációkban zajlanak, ahol a kommunikáló felekben a következő mechanizmusok működnek:

(Aronson, 1978)

Két ember a találkozás pillanatától interakciós kapcsolatban van egymással. Az a hatás, amelyet egymásra gyakorolnak az egymással való kommunikatív kapcsolatba lépés során az alábbiak szerint alakul: a kommunikációs szituációban mindkét fél potenciális adó és vevő — amennyiben a közvetlen emberi kommunikáció, a beszédaktus eleve feltételezi a kölcsönös információcserét. A történelem kezdetekor valamely szándékaról, érzelméről tájékoztatni kívánja beszélgető partnerét. A kommunikatív tartalom hordozza az adó szándékait és érzelmeit, melyek a befogadóra irányulnak, s a viselkedésében mind verbálisan, mind pedig metakommunikatív módon a nem verbális közlési csatornán keresztül kifejezésre jutnak, ezen érzelmei és szándékai a be-

fogadóra vonatkoznak. Az információk vevője, a befogadó percipálja az adó viselkedését, ezen kívül verbális és nem verbális viselkedés észlelése a vevőből bizonyos érzelmeket vált ki, együtt az adó szándékát is értelmezi. Benne is bizonyos érzések és szándékok keletkeznek, melyek az adó személyiségének értékelését teszik számára lehetővé; s előbb nem-verbálisan, majd verbálisan is visszajelez az adónak. Az ő érzései és szándékai — hasonlóan az adóéhoz — a nem-verbális, illetve verbális viselkedésben nyilvánulnak meg. A két fél között — az adóban és vevőben — létrejött információcsere, maga a történéssor, a tényleges beszédaktus a két fél, a két kommunikátor kölcsönös egymásrahatását eredményezi. Ez az egymásrahatás akkor sikeres, ha az adott szituációban a vevő (a befogadó) empátiás készségét működtetve törekszik az adó információinak minél egzaktabb, a jeleknek kongruens dekódolására. Hogyan kapcsolódik e kérdés a mi problémakörünkhöz? Az emberek közötti *közvetlen emberi kommunikáció jelentős mértékben épít az egyes egyének magasfokú empátiás képességére.*

Az emberek közötti empátiás kapcsolatok fejlesztése elősegíti a másik ember megismerésére irányuló törekvés, igény kialakulását. Azzal, hogy az ember szükségletévé válik a más emberekkel való tartalmas emberi kapcsolatok kiépítése, az is nyilvánvalóvá válik, hogy e szükséglet kielégítése érdekében mind verbálisan, mind pedig meta-kommunikatív igyekszik hatást gyakorolni a kommunikációs félre. Ehhez *ismernie kell és fel kell tudnia ismerni az érzelmek metakommunikatív jelentését*, tudnia kell, illetve tisztánia kell magában azt, hogy ő maga körülbelül milyen intenzíven képes érzelmek átélésére; tudnia kell előrejeleznie saját maga számára, hogy milyen a saját személyiségpotenciálja, milyen a kapcsolatteremtő képessége, milyen konstruktív képességekkel rendelkezik, illetve milyen az irányulása, beállítódása, nézeteinek rendszere, érdeklődése; tudnia kell attitűdjeinek minőségéről is. Mindennek ismerete hozzásegítheti saját személyi státuszának tisztázásához, segíti éni-identitását, alakíthatja környezetéhez való viszonyulását; esetleg kommunikációs szituációkban nagyobb teret szentelhet, azaz figyelme jobban ráirányulhat a másik fél megismerésére. E fent említett tényezők ismerete — feltételezésünk szerint — hosszabb távon elősegítheti saját viselkedési sztereotípiáinak megismerését, melyek ismeretében hasonló kommunikációs szituációkban alkalmassá válnak, ugyanakkor képesek lesznek mások viselkedési mintájának előrejelzésére.

2. Az eljárás mód ismertetése

A vizsgálat anyagában, így magában az eljárás módban is felhasználtuk mások kutatásának egyes elemeit. Úgy változtattunk, alakítottunk, módosítottunk a battéria anyagán, ahogy azt majdani célunk elérése érdekében célszerűnek láttuk.

A módszer alkalmazását több előzetes vizsgálódás előzte meg, melyek segítségével a személyiség egyes részdimenzióinak elemeit szándékoztunk feltárni. Jelen munka a megkezdett vizsgálatból néhány vonatkozás eredményét ismerteti, s a végső értékelés — a kiterjesztett vizsgálat időbeni lezárása után — egy másik — bár hasonló — keretek között történik meg. Ismertetem a módszer egyes lépéseit:

2.1 Érzelmek felismerése Rudolph-képek alapján.

2.2 Értékorientációs vizsgálat az Osgood-féle skála módosított változatával.

2.3 Életelv-vizsgálat mondatkiegészítési módszerrel.

2.4 Értékválasztás vizsgálat Gáspárné Zauner Éva mondválasztásos módszerével.

2.5 Önértékelés tulajdonságlista, karakterológiai szavazólap alapján.

- 2.6. Az énkép megítélése másoknak tulajdonított vélemény tükrében.
- 2.7 Az énkép alakulása a legjobb barát, barátnő társjellemezése szerint.
- 2.8 Borgatta-próba az énkifejtés, szociabilitás, intelligencia, emocionalitás és felelősség tudat dimenzióban.
- 2.9 Explorációs vizsgálat a reális és az ideális énkép közötti különbség feltárására.
- 2.10. Mesebefejezés a kreativitás vizsgálatához.
- 2.11 Guilford—Barkóczi verbális kreativitás-tesztjeinek alkalmazása a fluencia, flexibilitás és originalitás mérésére.
- 2.12. Exploráció a kísérleti személy önismeretére, énképére vonatkozóan. Az eljárás módokat e fenti időrendi sorrendben végeztük el.

3. Hipotézisek

Ismertetjük említett vizsgálatunk módszereinek hipotéziseit a munka első periódusában elvégzett kísérletekre vonatkozóan.

A. Rudolph-féle próba

- A.1 Az érzelmek felismerése különbséget fog mutatni életkor, nem, társadalmi szereppozíció szerint.
- A.2 Az érzelmek differenciálódása a pozitív érzelmek irányában lesz erőteljesebb.
- A.3 Az érzelmek felismerésekor a tévesztés projektív hibák megjelenését eredményezi, melyeknek részesedése az összes hibákból életkoronként növekedő tendenciát mutat.

B. Osgood-féle skála módosított változata

- B.1 A probandusok bizonyos dolgok megítélésénél preferálják a pozitív jelentésűeket, ez nemenként is eltérést mutat.
 - B.2 Az aktivitás dimenziójában a rangsorolás eredményeként a kísérleti személyek a középső helyet (a 0 értéket) preferálják inkább.
 - B.3. Az értékek megválasztásánál is a pozitív skálaelemeket választják többen.
- Jelen tanulmányban ezeknek a hipotéziseknek igazolását, a kérdések értékelését, elemzését tesszük meg, az összegzést később a többi eljárás mód eredményeivel együtt fogjuk ismertetni.

4. Az eredmények értékelése

A.2.1. Érzelemfelismerés a Rudolph-képek alapján

A Rudolph által készített képeket a század eleje óta használják a pszichológiában kísérleti célokra: érzelmi jelentések felismertetésére. 1918-ban Langfeld kísérletében bebizonyosodott, hogy az emberek jelentős mértékben felismerik a pozitív érzelmeket ábrázoló arckifejezéseket, míg a negatív színezetűeket kevésbé jó eredménnyel azonosítják. Langfeld eredményeiből kitűnik, hogy az öröm érzelmi kifejezésének azonosítása a legjobb (64,—%-os) a kísérleti személyek körében, míg a legrosszabb (30,—%-os) a bosszankodás felismerése.

Allport 1924-ben egyetemi hallgatók körében végzett kísérletében a képek átlagos felismerése 48,8%-os, a legjobb eredmény 72,—%-os, míg a leggyengébb 21,—%-os egyénenként.

Sorolhatnánk az eredményeket hosszadalmasan, de csak a szempontunkból legérdekesebbnek ígérkező magyarországi vizsgálatot említjük meg: Lénárd Ferenc és Forrainé Bánlaki Erzsébet 1961-ben tette közzé a tizenhat Rudolph-féle kép alapján történt érzelmi felismerés-vizsgálat eredményét. E közel 20 esztendővel ezelőtt végzett kísérlet eredményeit hasonlítottuk össze az akkori 15—16—17 évesek, valamint a mai 15—16—17 évesek és 18—20 évesek jelentés-felismerésével. A korcsoportonként elvégzett vizsgálatok eredményeit egyénenként magnetofonnal rögzítettük, s a válaszadást az adott nyelvi korpusz alapján értékeltük. Instrukciónk a következő volt: „Nézd meg figyelmesen a képeket! Milyen érzelmet, milyen érzelmi állapotot fejez ki a kép?”

A Rudolph-féle képsorozat képeinek felhasználásával tehát perceptuális ingerre (a képek látványa) verbális válaszreakciót kaptunk.

Az egyes életkorok között jelentős eltéréseket tapasztalunk a helyes felismerések arányos megoszlását tekintve. A teljességre való törekvés igénye nélkül megállapítható, hogy míg a 15—16 éveseknél a csodálkozás arckifejezését ismerik fel a legtöbben, a 17 éveseknél a nagy öröm érzelmi ábrázolása kerül előtérbe, s az átlag 20 éveseknél a fájdalom arckifejezését ismerik fel a legtöbben helyesen. Az aggodalom (10. kép) arckifejezését a 20 évesek közül senki sem ismerte fel helyesen, míg a kisebbeknél ez az 5., illetve a 6. helyre került a felismerési gyakorisági táblázatban.

Ez az adat ennek az érzelmenek a felismerésében visszaesést mutat a helyesség vonatkozásában.

Az elkeseredettséget a 15—16 évesek a 15. helyen azonosítják, míg a gyakoriságot tekintve a 17, illetve a 20 éveseknél emelkedést mutat a helyes felismerések adatait tekintve: a 9. illetve a 6. helyre kerül.

Ugyancsak érdekes fejlődépszichológiai szempontból a rémület, iszonyat (6. kép) arckifejezésének felismerése, korábban a 10, 11., 7. helyen ismerték fel a legtöbben, míg a 20 éveseknél a 2. legnagyobb gyakoriságot mutatják. A félelem érzelmének azonosítása az ábra alapján ugyancsak visszaesést mutat: 3., 3., 5. illetve 8. helyre kerül. Figyelemreméltó az undor (11. kép) felismerésének alakulása is: a korábbi 13., 13., 15. helyről az 5. helyre került. A gyakorisági táblázat elemei azt a hipotézisünket nem egyértelműen igazolják, mely szerint a pozitív színezetű érzelmek felismerése lényegesen nagyobb gyakoriságot mutatnak, mint a negatív színezetűeké. Az első öt helyen szereplő érzelmek közül a 20 érzelemből: 7 pozitív színezetű (28,59%) míg a többi 13 (71,41%) negatív színezetű érzelmet fejez ki, s így az *érzelmek helyes felismerésében a negatív érzelmek részesedése jelen vizsgálatunk során nagyobb, mint a pozitívaké.*

A helyes felismerések és a helytelen azonosításuk is jellegzetes megoszlást mutatnak. Különösen szembetűnő, hogy hipotézisünk nem igazolódott be abból a szempontból, hogy a helyes felismerések mennyiségileg is megnőnek életkornak megfelelő mértékben. Az átlagos jó felismerés ugyan 36,14%-osnak mondható a 20 éveseknél (s így a hibákra jut 63,85%), mégis van olyan probandus, aki csak 1 vagy 2 esetleg 3 arckifejezést tudott csak felismerni.

Egy kísérleti személy teljesítménye, így 6,25%-os, egyé 12,50%-os és két probandusé 18,75%-os. Ezzel szemben egyáltalán nem jelentős azoknak a száma, akik legalább a képek felét helyesen azonosították volna: mindössze két fő ért el 50%-os eredményt, s ugyancsak ketten 9 kép helyes értelmezését adták meg (56,25%).

Hipotézisünkben megfogalmaztuk, hogy a tévesztés minőségileg is differenciál-

Jelentés I.	Jelentés II.	Teljes hiba	Projektív hiba
1. Fájdalom	Elkeseredettség	Csodálkozás	Sajnálkozás
2. Rosszkedv	Gyanakvás	Gyűlölet	Makacs harag
3. Nagyfokú elkeseredés	Fájdalom	Öröm, boldogság	Szánsalom
4. Csodálozás	Meglepődés	Öröm, ijedtség	Kíváncsiság, kételkedés
5. Félelem	Csodálkozás	Dac, makacsság	Aggodalom, együttérzés
6. Rémület, iszony	Félelem	Vágy Vágyakozás	Ijedtség
7. Dac, gyűlölet	Bosszúvágy	Egyetértés	Ellenszenv
8. Düh, bosszú	Gyűlölet	Aggodalom	Makacsság
9. Kételkedés	Csodálkozás, fölény	Káröröm	Félelem
10. Aggodalom	Ijedtség	Kárörvendezés	Szorongás
11. Undor	Becs mérítés	Öröm	Alázatosság
12. Káröröm	Gúny	Öröm	Utálat
13. Gyanakvás	Lenézés	Öröm, jókedv	Aggódás
14. Gúny, káröröm	—	Bánat	Bosszankodás
15. Csábító sóvárgás	Elégedettség	Csodálkozás	Rokonszenv
16. Nagy öröm	Jókedv	Gúny	—

ható. A tévesztések között teljesen hibás felismeréseket (pl. fájdalom helyett öröm), valamint projektív hibákat is — találunk. Ezen a két hibatípuson kívül — a 20 éveseknél — új hibatípus jelenik meg, ahol a mimikából a probandusok eseményelőzményre következtek, s annak leírását adták meg az érzelmegnevezése helyett:

A hibák alakulása és megoszlása az egyes életkorokban a következő képet mutatja:

15 évesek		16 évesek		17 évesek		20 évesek	
Teljes	Projektív	Teljes	Projektív	Teljes	Projektív	Teljes	Projektív
61,73 %	38,27 %	51,55 %	48,44 %	54,86 %	45,43 %	84,68	13,61 %

Lássunk néhány példát a teljes hibára:

63.L: az 1. kép „fájdalom” érzelmfelismerése helyett: extázist írt. 19.F: a 11. kép „undor” fogalma helyett öröm, megelégedettség választ adott.

127.F: 14. „gúny, káröröm” fogalma helyett „bánkódás”-t írt. A projektív hibák közül gyakori volt az olyan eset, amikor pl. a 2. kép rosszkedvet, fájdalmat ábrázoló arckifejezése helyett elkeseredést véltek felfedezni az arcvonásokban; illetve jellegzetes tévesztés (főként a kisebbeknél, de még 17—20 éveseknél is), hogy a 15. kép „csábító”, „sóvárgás” kifejezése helyett a rokonszenvet említették meg.

képek jegyzéke

A választott kép	15 éves	16 éves	17 éves	18—20 éves
1. helyen	4.	4.	16.	1.
2. helyen	16.	16.	4.	6.
3. helyen	5.	5.	1.	16.
4. helyen	1.	1.	8.	4.
5. helyen	10.	8.	5.	11.
6. helyen	8.	10.	10.	3.
7. helyen	14.	14.	6.	14.
8. helyen	7.	2.	7.	5.
9. helyen	12.	7.	3.	8.
10. helyen	6.	12.	14.	2.
11. helyen	2.	6.	12.	12.
12. helyen	9.	9.	9.	7.
13. helyen	11.	11.	2.	15.
14. helyen	13.	13.	13.	9.
15. helyen	3.	3.	11.	13.
16. helyen	15.	15.	15.	10.

A fentebb említett hibatípusok mellett jellegzetes a 20 évesek helytelen érzelemfelismerését tekintve a szituációba helyezés kérdése. Okot, előzményt tárnak fel.

A 10. kép helyett: „riadtan veszi tudomásul, hogy ... talán elborzad valamilyen esemény láttán”. (41. L) Az eredeti érzelem az aggodalom volt.

Szintén a 10. kép értelmezése (152. L.):

„Értetlenséget, fájdalmat, elkeseredést tükröz az arc. Valamiben nagyon bízott, és most megtudja, hogy valami közbejött. És első pillanatban még föl se tudja fogni ... ez nem lehet igaz!”

Ugyancsak a 152. L.-t idézem, aki a 12. képről ezt írja: „jókedv, jóindulat. Jó-ságos nagyapó újra látja felnötté vált unokáját.” A kép eredeti jelentése: káröröm. A szituációteremtés színes, meleg érzelmi attitűdű egyénre valló, de — sajnos — az értelmezéssel teljesen hibás megoldást választott. A 149. L. a 13. képről írja, mely gyanakvást jelöl: „ugye megmondtam! Ha rám hallgattál volna, most nem ez történik.”

A 20 évesek csoportjánál a hibás felismerések 304-féle új érzelem felsorolását eredményezték. Hipotézisünkben az szerepelt, hogy *a projektív hibának az összes hibából való részesedési aránya az életkorral párhuzamosan növekedést fog mutatni*. Táblázatunk szerint ez így is van a 15., illetve a 16. évben, míg már körülbelül 3%-os visszaesést mutat a 17 éveseknél (ekkor 45,43%-os), jelentős mértékben háttérbe szorul a 20 éveseknél (13,65%) hipotézisünk tehát e tekintetben is *csak részben igazolódott*. Az 1961-es és a mostani vizsgálat eredményei összehasonlítva: 1961-ben a kísérleti személyek csak két érzelmet azonosítottak 50%-nál többen helyesen.

Mostani kísérleti személyeink közül a legtöbben a csodálkozást ismerték fel (4. kép): 80,83% — 1971-ben 70,—%. A 16. kép (a nagy öröm) felismerése most 79,43%-os, 1961-ben ez 66,—% volt. Az 5. képet (félelem) 59,57%-osan, az első képet (fájdalom) 56,03%-osan ismerték fel helyesen. A 20 éveseknél 5 kép felismerése mutat 50,—% feletti felismerési arányt, ezzel hipotézisünk *beigazolódt*, mely szerint *az életkorral együtt növekszik a felismerési arány helyessége is*.

1. kép: 73,91%; 6. kép: 60,86%, 16. kép: 60,86%; 4. kép: 60,86%; 11. kép: 52,17%.

Az érzelmek felismerése, azonosítása a Rudolph-féle képek alkalmazásával korántsem megoldott. A jövőben HOOSAIN piktografikus módszerével is mérni fogjuk a verbális megnyilvánulásokat kísérő érzelmi, valamint metakommunikatív elemek kongruenciáját, illetve inkongruenciáját.

B.2.2. Értéorientációs vizsgálat az Osgood-féle skála módosított változata alapján

Instrukciónkban közöltük: probandusaink értékítéletére vagyunk kíváncsiak, ezért a skála elemei közül úgy válasszanak, hogy számukra mi jelent nagyobb értéket: az egyik póluson, vagy a másik póluson levő elem. Semleges választás esetén az X jelet a skála közepén kellett elhelyeznie. A skálasorozat elemei:

1., 4., 7. értékek:	1. pozitív ... negatív	4. fontos ... jelentéktelen
	7. optimista ... pesszimista	
2., 5., 8. erő:	2. erős ... gyenge	5. kemény ... lágy
	8. nehéz ... könnyű	
3., 6., 9. aktivitás:	3. aktív ... pozitív	6. mozgalmas ... nyugalmas
	9. meleg ... hideg	

(Kósáné, 1975)

A három dimenzióban minden egyes szó értékét, erejét, aktivitását mértük; ez utal a probandus értékeire, erejére, aktivitására. Az értéket hordozó melléknevek közül a legnagyobb értékű az optimista (33,33%-os) választással. A fontos—jelentéktelen szópárnál 33,33% semlegesnek ítéli meg a fogalom jelentését. A pozitív—negatív fogalmakkal kapcsolatban a két szélső értéket senki sem választotta, erőteljes a pozitívhoz második helyen közeleső skálafok megterhelése (57,14%), semleges ítélet (38,09%) adódik.

Az erőt értékként választóknál az erős—gyenge fogalompárból az erőt első helyen csak 9,52% választotta, itt a semleges hely a legnagyobb megterhelésű (42,85%). Jelentős mértékű itt a gyengéhez második helyen való közelség választása is (28,57%). A 8. szópárnál a nehéz fogalmat a kísérleti személyek 23,80%-a tartja lényegesnek, míg a legnagyobb megterhelést itt is a semleges hely mutatja (40,85%).

Az aktivitás dimenziójában a meleg fogalom preferálása jelentős, a probandusok 42,85%-a legjellemzőbbnek választja, míg a második értékes helyen is 33,33% tartja magaránézzve jellegzetesnek a meleg fogalmat; itt nem kap egyetlen szavazatot sem a hideg fogalom.

Kazuisztikai adataink tükrében megállapíthatjuk, hogy probandusaink értéorientációja jelentős mértékű eltérést mutat. Van olyan probandus, akire az egy—egy dimenzió belüli legszélsőségesebb választás a jellemző: A 124.F. a 2., 5., 8 erődimenzióban a 2.-nál az erőt legjellemzőbbnek választja; a kemény—lágy dimenzió-

ban semleges; a nehéz—könnyű viszonylatában a legkönnyebb értéket vállalja. (+2; 0; -2 értékkel). 74.L. probandusunk ugyanebben a dimenzióban mindháromszor semleges választ. A 124.F. az aktivitás kategóriáknál egyértelműen a legpozitívabbat választja magára jellemzőknek. A probandus ismeretében ez a választás nem megfelelő önértékelést feltételez. Szereti önmagát előtérbe helyezni, tipikus „érdekember”, akit társai kiközösítettek.

A 120.L. az első dimenzióban teljes mértékben jelentéktelennek tartja önmagát, míg minden más dimenzióban választása semleges. Személyiségének ismeretében választása jól reprezentálja döntésképtelenségét, jelentős mértékű befolyásolhatóságát, kapcsolatteremtő képtelenségét, teljes introverzióját. Személyiségével sokat foglalkozunk, törekszünk önmaga és társai iránti érdeklődését felkelteni és fokozni, igényt kialakítani a közösség iránt.

Kimondottan vezéregyenységek választásukban nem kérkednek önmaguk fontosságának, jelentékeny voltának előtérbe állításával. Az exploráció során kiderült, hogy nem szeretnének társaiktól negatív visszajelzéseket kapni saját személyiségükre vonatkozóan, ezért nem választották egyértelműen a legpozitívabb értékeket. Előfordul egy-két esetben olyan is, hogy éniidentitásuk és a társaik elfogadása között éles különbség van. Az okok feltárása folyamatban van.

Hipotézisünk abból a szempontból igazolódott, hogy az összes értékválasztásban a pozitív értékek preferálása a jelentősebb: 45,50%; a semlegesé 32,80%, míg a negatív 21,7%-os választást mutat.

Hipotézisünkben szerepel, hogy nemenként is eltérhet a pozitív értékek preferálása a negatívval és a semlegessel szemben. Eredményeink szerint ez a különbség nem szignifikáns, hiszen a lányok pozitív értékválasztása 21,69%-os, míg a fiúké 23,80%-os. Eredeti feltevésünk szerint az aktivitás dimenziójában a semlegesség megterhelése lenne a legjelentősebb. Ez nem igazolódott, hiszen a probandusok választása itt csak 8,99%-os. Ezzel szemben a legtöbb semleges választás az erő dimenziójában van (13,75%).

5. Összegezés, további feladatok

Jelen munkánkban az érzelmi jelentések felismerésének megbízhatóságát, a probandusok értékorientációjának alakulását mértük fel. A továbbiakban vizsgálódásunkat kiegészítjük Hoosain piktografikus módszerével. Fel kell tárnunk, hogy az egyes hibás érzelmi felismerések mögött milyen pszichikus mechanizmusok húzódnak; tisztáznunk kell azt is, hogy az egyes érzelmek jelentéstartományába milyen tényezők tartoznak bele probandusainknál. Figyelemmel kell kísérnünk a probandusnál — sajátos kommunikációs szituációkat teremtve —, hogy a másik ember érzelmi állapotának esetleges változását milyen módon percipálja; milyen módon képes empátias képessége révén kommunikációs partnerének segítséget nyújtani a kommunikáció zavartalan továbbfolytatásához. Az Osgood-féle rangsorskálát szeretnénk kiegészíteni olyan érzelmi jelentéstartalommal rendelkező fogalmak indukálásával, melyek alkalmazásával még nyilvánvalóbbá válik probandusaink értékpreferálása.

Vizsgálatsorozatunk — az összes kísérlet elvégzése után — különböző életkorúak érzelmeit, önismeretének szintjét fogja bemutatni. Vizsgálataink az énképnek — mint szociális beállítódásnak —, a személyiségnek önmagához való viszonyulását mérik három fő önismereti komponenst feltárva: megismerési, érzelmi, viselkedési jellemzők. Komponenseink tartalmazzák a kísérleti személy önmagáról való ismere-

teinek rendszerét, az önértzet, önbecsülés, érzelmi minőségének dimenzióját, valamint a személyiségnek önmagához való gyakorlati viszonyulását.

Feladatunknak tekintjük, hogy eredményeinket probandusaink kommunikatív készségének fejlesztése, empátiás képességének megfelelő irányú alakítása, illetőleg tudatos programmal irányított személyiségfejlesztése érdekében használjuk fel.

IRODALOM

- ARANSON: A társas lény (Bp., 1978. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó).
- BÁCSKAI ERZSÉBET: Beszélt és írott nyelvi megnyilatkozások elemzésének, értékelésének lehetősége különböző életkorúak pszicholingvisztikai szempontú vizsgálata alapján. (Szeged, 1978. JGYTF Tudományos Közleménye, 143—150. o.)
- BUDA BÉLA: Az empathia jelensége és jelentősége a pszichiátriában. (Bp., 1976. Magyar Pszichológiai Szemle 33. 2. 107—126. o.)
- BUDA BÉLA: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei (1979. MRT Tömk. K.)
- DEME LÁSZLÓ: A beszéd és nyelv (Bp., 1976. Tankönyvkiadó).
- GERÉB GYÖRGY: Az iskola pszichés klímájáról. (Bp., 1970. Tankönyvkiadó)
- GERÉB GYÖRGY: Eljárásmód a tanulók önismeretének és emberismeretének kísérletes vizsgálatára. (Szeged, 1967. Szegedi Tanárképző Főiskola, Tudományos Közlemények)
- HORVÁTH GYÖRGY: Személyiség és öntevékenység (Bp., 1978. Tankönyvkiadó)
- KISS TIHAMÉR: Az énkép kialakulása és fejlődése (Bp., 1978. Tankönyvkiadó)
- Kommunikáció I., II. (szerk.: Horányi Özséb, Bp., 1977. 1978. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó)
- KON, I. SZ.: Az ifjúkor pszichológiája (Bp. 1979. Tankönyvkiadó)
- KÓSÁNÉ ORMAI VERA—JÁRÓ KATALIN—KALMÁR MAGDA: Fejlődéslélektani vizsgálatok. (Budapest, 1975. Tankönyvkiadó)
- LÉNÁRD FERENC—FORRAINÉ BÁNLAKI ERZSÉBET: Az érzelmek felismerése arckép alapján 7—17 éves korban. (Bp., 1961. Pszichológiai Tanulmányok III. 267. o.)
- MOHÁS LÍVIA: Találkozás önmagunkkal. (Bp., 1979. Móra Kiadó)

EXPERIMENTELLE UNTERSUCHUNG DER GEFÜHLE, DER SELBSTKENNTNIS VON PERSONEN UNTERSCHIEDLICHEN LEBENSALTERS AUFGRUND IHRER VERBALEN UND NICHT-VERBALEN ÄUSSERUNGEN I.

ERZSÉBET BÁCSKAI

Die Untersuchungen unternehmen einen Vergleich, eine Wertung der geschriebenen und gesprochenen sprachlichen Äusserungen verschieden alter Personen. In der vorliegenden Arbeit wurden das Niveau der Selbstkenntnis und die richtige Erkennung einzelner Gefühle von Mittelschülern und Hochschulstudenten verglichen. In der richtigen Erkennung der Gefühle zeigt die Beteiligung der negativen Gefühle in jeder Altersgruppe eine grössere Häufigkeit, als die der positiven. Es hat sich auch die Hypothese bestätigt, wonach parallel mit dem fortschreitenden Lebensalter auch die Anzahl der richtig erkannten Bilder steigt. Mit der modifizierten Osgood-schen Skala wurde die Wertorientierung der einzelnen Probanden gemessen. In der gesamten Wertwahl ist der Präferenz der positiven Werte eine bedeutendere. Zu Ende der Untersuchungsreihe soll durch Einschliessung der verschiedenen Persönlichkeitsdimensionen die verbale und nicht-verbale Kommunikation der Versuchspersonen zuverlässig demonstriert werden.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЧУВСТВ И САМОПОЗНАНИЯ МОЛОДЁЖИ РАЗЛИЧНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУПП НА ОСНОВЕ ВЕРБАЛЬНЫХ И НЕВЕРБАЛЬНЫХ ВЫСКАЗЫВАНИЙ

БАЧКАИ ЕРЖЕБЕТ

В настоящей работе нами были проанализированы и сравнены вербальные и письменные высказывания молодёжи различных возрастных групп. В этой работе автор публикует результаты анализа и сравнения уровня самопознания и определение различных чувств учащихся средних учебных заведений и студентов вузов. В правильном определении чувств во всех возрастных группах отрицательные чувства преобладают над положительными чувствами.

В ходе исследования подтвердилась и наша гипотеза относительно того, что по мере увеличения возраста исследуемых возрастает и количество правильно опознанных изображений. При помощи видоизменённой школы Остуда мы измеряли ценностную ориентацию отдельных пробанд. В выборе ценностей значительное предпочтение отдаётся положительным ценностям. Целью наших дальнейших исследований является то, чтобы при помощи раскрытия различных димензий личности убедительно показать вербальную и невербальную коммуникацию исследуемых.